

Ne güzel demiş Türkistan
Piri Ahmed Yesevi

Beline kuşak bağlar,
Sözleri yürek dağlar
Para toplarken ağlar,
Ahir zaman şeyhleri

Farzı geriye atar,
Nafile oruç tutar,
Dini paraya satar,
Ahir zaman şeyhleri

Hoca Ahmed Yesevi Fakrname

Yayınlama Tarihi: 18.01.2025

Hoca Ahmed Yesevi İslam tasavvufundaki Dört Kapı – Kırk Makam kavramı ile ilgili ilk yazılı eser bırakan sufidir. Ahmed Yesevi bu kavramları “Fakrname” adlı kitabında anlatmaktadır. Ayrıca daha sonra bulunan, Farsça yazılmış iki risalesinde de (Risale der Adab-ı Tarikat, Risale der Makamat-ı Erba’in) bu kavram daha genişletilerek açıklanmaktadır.

Hoca Ahmed Yesevi tasavvuf anlayışını, hikmetleriyle şiirsel olarak Divan-ı Hikmet adlı eserinde anlatırken ilmi bir bakış tarzıyla da Fakrname adlı eserinde ifade etmiştir. Fakrname bütün muhtevasıyla Divan-ı Hikmet’in mensur bir mukaddimesi özelliğini taşımaktadır.

Türkler arasında İslamiyet’in ve tasavvufun yaygınlaşmasına öncülük eden Ahmed Yesevî, Türkçe dile getirdiği Hikmetleriyle İslamiyet’in Türkler arasında hızlı bir şekilde yayılmasını sağlamanın yanı sıra tasavvuftaki incelikleri, tarikât adabını, usulünü, erkânını Fakrname adlı eserinde ele almıştır. Fakrname, Dîvân-ı Hikmet’in bir bakıma mukaddimesi özelliğini taşımaktadır. Muhteva itibariyle; tarikât adabını, usulünü, erkânını, kâmil bir şeyhin, bir dervişin vasıflarını, tasavvuftaki “Dört Kapı Kırk Makam”ı temsil

eder. Ahmet Yesevî, yolunun erkânını “Kırk Makam” esasına göre düzenleyen ilk Türk sufidir. Kendisini takip eden pek çok Türk sufisinde de “Dört Kapı” sisteminin var olduğunu görmekteyiz. Bu Dört Kapı “Şeriat, Tarikat, Marifet ve Hakikât” kapılarıdır. Her kapının da on makamı vardır. Bu düşünce ilk önce Ahmet Yesevî tarafından “Fakrname”de dile getirilmiştir. İnancı dört bölüme ayırarak öğrenme kolaylığı sağlamak hedeflenmiştir. Fakrname geleneği, Ebu’l-Hasan Harakanî ile başlamış, Ahmed Yesevi ve Âşık Paşa ile devam etmiştir. Yunus Emre tarafından da aynı şekilde dile getirilen “Dört Kapı - Kırk Makam” anlayışı Türk İslâm tasavvufunun bir temel anlayışını oluşturmuştur.

Fakrname’nin içindeki konular, Hoca Ahmed Yesevî’nin Dîvân-ı Hikmet isimli Türkçe eseri ve Risâle der Makâmât-ı Erbaîn isimli Farsça eserindeki konular ile büyük benzerlik göstermektedir. Ayrıca Ahmed Yesevî’nin müridi Sûfî Muhammed Dânişmend’in “Mir’âtü’l-kulûb” isimli eserindeki birçok cümle ve paragrafı, Fakrname’de bulmak mümkündür. Bu durum, bizzat Ahmed Yesevî tarafından yazılmasa bile, Fakrname’nin içerik yönünden tamamen onun fikirlerinden ibaret olduğunu, bu sebeple Ahmed

Yesevî'ye ait kabul edilebileceğini göstermektedir. Çağatay Türkçesi ile yazılmış olan Fakrname'nin Taşkent, Duşanbe ve Almatı kütüphanelerinde bazı mecmualar içinde yazma nüshaları bulunmaktadır. Ayrıca Divan-ı Hikmet'in bazı taş baskı nüshalarının başında Arap harfli olarak yayınlanmıştır. Eser Prof. Dr. Kemal Eraslan tarafından 1977 yılında yeni harflere çevrilerek İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi'nin 22. sayısında uzunca bir makale hâlinde yayınlanmıştır (s. 45-120).

Fakr Nedir?

Tasavvufun önemli umdelerinden biri olan “fakr” kelimesi hakkında Kamus Tercümesi'nde şu kayıt bulunmaktadır: El-fakr, yoksulluk manâsındadır, gınâ mukabilidir. Fakr, masdar-ı metrûk olup isim olarak müstâmeldir.” Sufilerin ıstılahatında fakr, mevhum olan varlıktan kurtulmak, fenâ fi'llâh'a mazhar olmak yerinde kullanılan bir tabirdir.

Fakr hakkında Abdülbâki Gölpınarlı, “Kaygusuz-Vizeli Alâeddin” adlı kitabında şunları yazmaktadır: “Tasavvufta fakr, bildiğimiz yoksulluk değildir, mânevî yokluktur. Mevhum ve nazarî olan varlığı terkeden,

ef'âl, sıfât ve zâtını Hak'ta fânî kılan kimse hakikî fakr'a erişmiş ve "fakr tamamlanınca Allah kalır." meâlindeki hadisi mucibince fahredilecek fakr'a erişmiş olur. Böyle olan adamın isterse sayısız malı, mülkü olsun, hiçbirine gönül bağlamayacağı ve tasavvufî tabiriyle malına kul olmayıp, malı kendisine kul edeceği için hiç zararı yoktur." Tasavvufta fakr'ın önemli bir yer tutması bilhassa "Fakr benim iftiharımdır." mevzu hadisine dayanmaktadır.

İlk sufiler "yoksulluk" anlamına gelen fakr ile "Allah'a muhtaç olma" anlamına gelen fakrı birleştirerek bunu kendi meslekleri ve gayeleri haline getirmişlerdi. Onlara göre fakr (derişlik) Allah'a giden yol, fakir de (deriş) bu yolun yolcusudur. Tövbe, vera, zühd, fakr, sabır, tevekkül, rıza şeklinde sıralanan tasavvuf makamların dördüncüsü olarak fakr kabul edilmiştir. Fakat fakr çok defa tasavvufi bir makam değil bir yol yahut metot olarak görülmüştür. Nitekim Müzeyyin, "Allah'a giden yollar yıldızlardan bile çoktu. Ama şimdi bunların sadece fakirlik yolu kaldı. Bu da yolların en doğrusudur" demiştir (Kuşeyrî Risalesi)

Fakir kavramı da sufiler tarafından tanımlanmış ve fakirin vasıfları ve uyması gereken kurallar üzerinde

durmuşlardır. Ebû'l-Hüseyin en-Nûrî'ye göre fakirin özelliği şudur: “Maddi bir şey bulamadığı zaman sükûn ve sabır halinde olur, bulunca da onu başkalarına ihsan eder.” (Kuşeyrî Risalesi)

Fakir, kendi kendine yettiğinden dilencilik yapmaz. Çünkü fakr Allah'ın kuluna emanet ettiği bir sırdır; kul dilencilik yaparak bu ilahi sırrı ifşa etmemelidir. Fakir almaktan çok vermeyi sevmeli, İbrahim b. Edhem gibi el emeği ve alın teriyle geçinmeli, kazandığı malı da elinde tutmamalıdır. Gerçek fakir halinden şikayet etmez, yoksulluğa razı olur, hatta ondan hoşlanır, fakir olduğu için Allah'a şükreder, böylece huyu ve davranışları güzelleşir. Kimseden bir şey istemez, bir beklentisi olmaz. Fakir olduğu için yakınmaz, sızlanmaz, hatta zenginmiş gibi görünmeye çalışır (Gazzali, İhya; Abdülkadir-i Geylani, Gunyetü't-talib). Zengin nasıl zenginliği nimet bilir ve onu korursa gerçek fakir de fakrı ilahi bir lutuf olarak görür ve onu korur. Nitekim bundan dolayı fakr, "fakr halinin sona ermesinden korkmaktır" diye tarif edilmiştir.

Zengine zengin olduğu için saygı gösterenin imanından çok şey kaybedeceğini söyleyen, zenginleri ölü, meclislerini de ölülerin meclisi sayan mutasavvıflar

zenginliği öven hadisleri de gönöl zenginliği olarak anlamışlardır (Kuşeyrî Risalesi)

Sufiler genellikle fakr'ı ikiye ayırırlar. Maddi varlığa sahip olmamak anlamındaki fakra şekli (zahiri) fakr derler. Fakir bir şeye sahip olmadığı gibi sahip olmayı da istemez. Rüyasında Muhammed b. Yasi'nin Malik b. Dinar'dan biraz daha önce cennete girdiğini gören bir sufi bunun sebebini birincisinin bir, ikincisinin iki gömleği oluşuyla açıklamıştır (Kuşeyrî Risalesi)

Bu anlamda fakire "ehl-i tecrid" ve "ehl-i terk" de denir. Tasavvufun sonraki dönemlerinde gerçek (batnî) fakr daha çok önem kazanmış, bunun yeni ve değişik yorumları yapılmıştır. Mesela İbn Haffî (ö. 371/981) kötü huyları bırakıp iyi huy edinmeyi fakr saymıştır (Kuşeyrî Risalesi)

Sufiler daha sonraki devirlerde fakr anlayışını fena ve kulluk anlayışıyla birleştirmişlerdir. Buna göre Allah Mevla (rab), insan onun kuludur; kulun sahip olduğu her şey Mevlasına aittir. Şu halde iyi bir kul Mevlası karşısında hiçbir şeye sahip olmadığını yani fakir olduğunu idrak eder. Kul kendi varlığının gerçek sahibinin de Mevlası olduğunun şuuruna varınca fena

mertebesine ulaşır. Fakr bu noktada tevhidin de en yüksek derecesi olarak ortaya çıkmaktadır.

Hadislerde fakirlik konusu daha geniş olarak ele alınmıştır. Hz. Peygamber fakirliğin tabii olarak korkulan ve istenmeyen bir durum olduğuna işaret eder. Bizzat kendisi fakirlik fitnesinin şerrinden Allah'a sığınmış, çevresindekilere de şu tavsiyede bulunmuştur: "Fakirlikten, kıtlıktan, zilletten, kötülük etmekten ve ve kötülüğe uğramaktan Allah'a sığın " (Müsned).

Bununla birlikte Resul-i Ekrem o günün güç şartları içinde yoksulluk sıkıntısı çekenlere sabır ve metanet tavsiye etmiş, iffetli ve onurlu yoksulları ahirette nail olacakları üstün nimetlerin müjdeleriyle sevindirmiştir. Bu hadislerde fakirlerin zenginlerden önce cennete gireceği, cennet ehlinin çoğunu dünyada fakirlik sıkıntısı çekenlerin oluşturacağı haber verilmiştir. (Buhari, Müslim)

Bazı hadislerde ise fakirliğin ve zenginliğin dini ve ahlaki bakımdan hem faydaları hem de tehlikeleri bulunduğu belirtilmiş, insana görevini unutturan fakirlik yanında azgınlığa sürükleyen zenginliğe de dikkat çekilmiştir (Tirmizi). Hz. Peygamber insanlar hakkında fakirlikten

çok, zengin olup da benlik ve çıkar kavgalarına girişenlerden kaygılandığını, geçmişteki bazı toplumların bu yüzden yıkılıp gittiğini ifade etmiştir. (Buhari, Müslim)

Hoca Ahmed Yesevi'nin Fakrname'si

Hoca Ahmed Yesevi, "Fakrname" adlı eserinde Dört Kapı-Kırk Makam kavramını açıklamaktadır. Bu kavramı bilmeyen ve ona uymayanların kâmil bir şeyh ve derviş olamayacağını ifade etmektedir. Ahmed Yesevi eserinde böyle şeyh ve dervişler için şunları söylemektedir:

"Bizden sonra âhır zaman yakın olduğunda öyle şeyhler ortaya çıkacak ki İblîs, lânet onun üzerine olsun, onlardan ders alacak ve bütün halk onlara dost olacak ve (fakat) müritlerini idare edemeyecekler. O şeyhler ki müritlerinden açgözlülükle bir şeyler dilerler ve canlarını küfür ve dalâletten ayırmazlar ve bid'at ehlini iyi görürler ve sünnet ehlini kötü görürler ve şeriat ilmi ile amel etmezler ve nâmahremlere göz salarlar (bakarlar) ve kötülüğü âdet edip Allahu Taâlâ'nın rahmetinden ümitli olurlar ve şeyhlik işlerini değersiz görürler, (onların) müritleri de dinden çıkmış olur,

kendileri de dinden çıkmış olur. Ve yine değersiz bir şekilde ve inleyerek müritlerinin eşiğinde dolaşırlar, o halde müritlerinden yardım alırlar. Eğer müritleri bağış ve yardımda bulunmasa, döğüşürler ve derler ki “Ben usanmışım, Tanrı da usanmıştır.” derler. Şeyh odur ki yardım alsa, hakketmiş olanlara verir. Eğer alıp kendisi yese, murdar et yemiş gibi olur. Eğer elbise yapıp giyse, o elbise eskiyene kadar Hak Taâlâ (onun) namaz ve orucunu kabul etmez. Ve eğer aldığı yardımdan ekmek yapıp yese, Hak Taâlâ onu cehennemde türlü azaba uğratar. Ve eğer öyle şeyhe bir kişi itikat etse (inansa), kâfir olur. Öyle şeyhler mel'undurlar. Onların fitnessi Deccal'dan beterdir. Şeriatte, tarikatte, hakikatte, mârifette uzaklaşmışlardır.”

Hoca Ahmed Yesevi sufi olup kemâle ermek isteyen insanlara da şunları tavsiye etmektedir:

“Ey tâlip, eğer Hakk'ı bulayım desen, öyle pîre el ver (uzat) ki şeriatte ârif bi'llah olsun, tarikatte sırlara vâkıf olsun, hakikatte tam mânasiyle olgun olsun, mârifette büyük bir deniz olsun... Öyle pîre el ver (uzat) ki işin saadet olsun... Eğer mürit şeriat ilmini bilmeseyse, şeriat ilmini (ona) öğretsin. Eğer tarikatte bir hal meydana gelse, tarîkat ilmi ile yola salsın ve hakikat yönünden

müride yol göstere sin ve mârifette ilâhî cezbe meydana getirsin.” Şeyh Zu'n-nûn-i Mısrî, Allah'ın rahmeti üzerine olsun, şöyle demişlerdir ki mürit kırk yıl hizmet kılmayınca, şeyhlik ve fakîrlik ve dervişlik mevkii ona verilmez ve hırka giymesi ona layık görülmez.

Sultan Ahmed-i Yesevî Hazretleri buyurmuşlardır ki, “Bir kimse pîrlik ve şeyhlik iddiasında bulunsa, kırk yıl tâ pîrin hizmetinde bulunmayınca, şeyhlik mevkii ona lâayık görülmez. Ve eğer mürit als a, (o mürit) dinden çıkmış olur. Dervişlik iddiasında bulunan bir kimse, önce Hak emrine itaat edip şariat emri ile yola girmeli ve bâtl işlerden ve bid'atlerden vazgeçmelidir. Gece kalkıp namaz kılmayınca, gündüz hizmet etmeyince, şeyhlik iddiasında bulunsa, işi bâtl olur. Bir kimse şariat emrinden çıks a, dinden (de) çıkmış olur. Eğer tevbe etmeden dünyadan göçse, Hak Taâlâ (onu) cehennemde türlü azaba uğratır. Ey derviş, eğer (o kimseler) riyakâr zâhit, sevdalı âbit veya dilenci sufi, veya hercaî derviş olsalar, (onların) sufilikleri murdar, işleri fesat, müritleri dinden çıkmış (olur); öylelerinin sufilikleri keyfî hareket (başı boşluk), dervişlikleri açgözlölük, niyetleri fitnelik, yolları mübah kılma, sünnetleri bid'at, fiilleri kabahat, neticeleri bedbahtlık,

sırları hainlik, gusulları cenabettir. Sufilerde riyazet yok, fakîrlerde kanaat yok, zenginlerde cömertlik yok, dervişlerde kıyamet korkusu yok. Ey derviş, halimiz nasıl olacak? Ey derviş, bil ve uyanık ol ki evvela şeriat kelimesini, ikinci (olarak) tarikat kelimesini, üçüncü (olarak) mârifet kelimesini, dördüncü (olarak) hakikat kelimesini bilmek gerek. Eğer (bir kimse) sufi olup bu kelimeleri bilmese, sufi değildir.”

Hoca Ahmed Yesevi dervişlere fakr'ın anlamını ve önemini kitabında şöyle anlatmaktadır:

“Ey derviş, şeyhler daha önce gelenlerin fakîrliğini kabul edip, sözlerine uyup, ahkâm ve erkânlarını bilip, geçici istekleri terk edip, nefsi mücahede yayı ile parçalayıp kendisine itaat ettirip ve kanaatı âdet haline getirip, kazasına razı olup, belasına sabredip, nimetine şükredip, bildirilen risaleye göre amel edip Hüdâ-yı Taâla'nın emirlerini yerine getirse, dervişlik adı ona uygun olur; yoksa bunları bilmeden şeyhlik iddiasında bulunsa, kıyamet günü kara yüzlü olup mahcup olur. Öylelerinden Allah'a sığınırım. Fakîrlik mertebesi yüce bir makamdır, herkesin kolayca eline geçmez.”

Hoca Ahmed Yesevi, fakirlik yolunda nasıl ilerlediğini ve nasıl bir sonuca ulaştığını “Fakrname” adlı kitabında aşağıdaki şiiriyle anlatmaktadır:

Kudret ile Hak’tan bize buyruk oldu,
Dipsiz deniz içine yalnız düştüm, dostlar.
O denize kadir Rabb'ım buyurdu,
Allah'a hamd olsun, sıhhat ve esenlikle geçtim, dostlar.

Yaşım ilerledi, ömrüm tükendi, göğе uçtum,
Bağrım taşı, aklım şaşı, yere düştüm,
Şeytanî nefis güruhuyla (arzularıyla) çok vuruştum,
Sabır ve rıza makamlarını aşım, dostlar.

Dokuzumda toz gibi savruldum, tükenmedim,
On yaşımda sağ yanıma dolanmadım,
On birimde kendi nefsimi zabtettim,
Fakr ve rıza makamlarını geçtim, dostlar.

On üçümde dalgıç olup deryaya daldım,

Mârifetin cevherini sırdan derdim,
Mumunu görüp pervane gibi kendimi vurdum,
Kendimden geçip aklım gitti, şaştım, dostlar.

On dördümde toprak gibi hakîrlik çektim (hakîr
görüldüm)

Hû Hû diyip gözyaşım la geceleri (birbirine) kattım,
Bin altınlık kıymetini bire sattım,
Ondan sonra kanat çırpıp uçtum, dostlar.

On beşimde dergâhına dönüp geldim,
Günah ile yaptığım her işi alıp geldim,
Tevbe edip Hakk'a boyun sunup geldim,
Tevbe edip günahlardan kaçtım, dostlar.

Cebrâil vahiy getirdi hak Resul'a,
Âyet geldi (indi) zikret diye cüz ve kül'e,
Hızır Baba'm beni saldı işte bu yola,
Ondan sonra derya olup taştım dostlar.

Şeriatın bostanında dolaşıp durdum,
Tarikatın gülzarında gezinip durdum,
Hakikatin pazarında uçup durdum,
Mârifetin eşiğini açtım, dostlar.

Elest şarabını pîr-i mugân doyasıya verdi,
İçiverdim miktarımca koyuverdi,
Kul Hâce Ahmed içim dışım yanıverdi,
Tâliplere inci cevher saçtım.

Hoca Ahmed Yesevi, fakirliğin hor görülmesini şu sözlerle kınamaktadır:

“Ve fakîri iyi görmek (değerli tutmak) imandandır ve fakîri bayağı tutmak (hor görmek) küfürdür. Nasıl ki Peygamberimiz Hazretleri, Allah’ın salât ve selâmı üzerine olsun, buyurdular: Amma fakîrlik mertebesi ve hürmeti yedi kat gökten ve yedi kat yerden daha yücedir. Ey derviş, bir kimse zenginleri dünyası için ağırlasa, ebediyete kadar Hüdâ-yi Taâlânın lânetine uğrar ve eğer fakîri hakîr görse ve horlasa, Hüdâ-yi

Taâlâ (onu) pek çok azaba uğratır. Bu türlü hareket mü'minlerde olmaz, bilâkis münafıklarda olur.”

Hoca Ahmed Yesevi “Fakrname” adlı eserinde Dört Kapı-Kırk Makam kavramını dervişlere şöyle açıklamaktadır:

“Hazret-i Ali'den, Allah ondan razı olsun, rivayet ederler ki dervişlik makamı kırktır. Eğer (bir derviş) bilip (buna göre) amel etse, dervişliği temiz olur ve eğer bilmeseyse ve öğrenmese, dervişlik makamı ona haram olur ve (o kişi) cahildir.

O kırk makamın onu şeriat makamında ve onu tarikat makamında ve onu mârifet makamında ve onu hakikat makamındadır.

O on makam (ki) şeriattedir, ilki Hak Taâlâ'nın birliğine, varlığına, sıfatlarına ve zâtına iman getirmektir. İkincisi namaz kılmaktır. Üçüncüsü oruç tutmaktır. Dördüncüsü zekât vermektir. Beşincisi hac kılmaktır. Altıncısı yumuşak konuşmaktır. Yedincisi ilim öğrenmektir. Sekizincisi Resul-i Ekrem Hazretlerinin, Allâh'ın salât ve selâmı üzerine olsun, sünnetlerini yerine getirmektir. Dokuzuncusu emr-i mârufu yerine getirmektir. Onuncusu nehy-i münker kılmaktır.

O on makam (ki) tarikattedir, ilki tevbe etmektir. İkincisi pîre el vermektir (uzatmaktır). Üçüncüsü havftır. Dördüncüsü recâdır, yani Hak Taâlânın rahmetinden ümitli olmaktır. Beşincisi vird-i evkatı yerine getirmektir. Altıncısı pîrin hizmetinde olmaktır. Yedincisi pîrin izni ile konuşmaktır. Sekizincisi nasihat dinlemektir. Dokuzuncusu tecrit olmaktır. Onuncusu tefrit olmaktır.

O on makam (ki) mârifettedir, ilki fenâ olmaktır. İkincisi dervişliği kabul etmektir. Üçüncüsü her işe tahammül etmektir. Dördüncüsü helâl ve güzel istekte bulunmaktır. Beşincisi mârifet kılmaktır. Altıncısı şariat ve tarikatı ayakta tutmaktır. Yedincisi dünyayı terk etmektir. Sekizincisi âhireti seçmektir. Dokuzuncusu vücut (varlık) makamını bilmektir. Onuncusu hakikat sırlarını bilmektir.

O on makam (ki) hakikattedir, ilki (herkesin) yolunun toprağı olmaktır (alçak gönüllülük). İkincisi iyiyi-kötüyü tanımaktır. Ve (üçüncüsü) bir parça lokmaya el uzatmamak, belki fazlaya kanaat etmektir. Ve (dördüncüsü) kendisini, lokmasını Hak yolunda sebil etmektir. Ve (beşincisi) kimseyi incitmemektir. Ve (altıncısı) fakîrliği inkâr etmemektir. Ve (yedincisi) seyr-

i sülûk kılmaktır. Ve (sekizincisi) herkesten sırrını saklamaktır. Ve (dokuzuncusu) şeriat, tarikat, (mârifet) ve hakikat makamını bilmek ve onuncusu amel etmektir.”

Hoca Ahmed Yesevi, fakr konusunda İslam büyüklerinin bazı menkibelerini aşağıda anlatmaktadır:

“Şeyh Hasan-i Basrî, Allah'ın rahmeti üzerine olsun, rivayet ederler ki Hazret-i Resul'dan Allah'ın salât ve selâmı üzerine olsun, Hazret-i Ali, Allah ondan razı olsun, naklettiler ki Mirac gecesi Hak Taâlâ'nın buyruğu ile Hazret-i Cebrâil, selâm üzerine olsun, Burak getirdiler. Yedi kat göklerden aşırđı Tanrı, aziz ve celil olsun, kudreti ile, acayıpleri gördü. Hazret-i Rabbu'l-erbab'dan nidâ geldi: Yâ Resulların (Peygamberlerin) Efendisi, yukarı bak! Resul-i Ekrem Hazretleri, Allah'ın salât ve selâmı üzerine olsun, baktılsa, acayip sûretler gördüler ki onun açıklaması yer ve göğesığmaz. O an hayran kaldılar ve kendilerinden geçtiler. Tekrar kendilerine geldiler ve buyurdular: Yâ Rab , o ne sûret idi ki gördüm, aklım (başımdan) gitti? Hazret-i Rabbu'l-izzetden nidâ geldi ki o sûret fakîrlik sûretidir. Ey Muhammed, eğer beni dilesen, fakîr ve tecrit ol ve

eğer didar dilesen, riyazet çek, tâ benim cemalime müşerref olasın. Ve her kim didar dilese, Hak'tan başka her şey (ona) haramdır. Fakîrlik sûreti gökte idi, gökten yere indi. Sahabeler fakîrlik sûretini gördüler. Amma şeyhler o sûretin anlatılmasında çeşitli sözler söylemişlerdir. Hazret-i Ali, Allah onun zâtını şerefli kılsın, buyurdular: Hazret-i Muhammed, Allah'ın salât ve selâmı üzerine olsun, o gece (ki) Mirac'dan dönüp geldiler, mübarek yüzlerinde bir nur gördüm. On sekiz bin âlem bana o nurdan apaçık belli oldu. O zaman dedim (ki): Yâ Resula'llah, bugün yüzünüzde nur gördüm, her günkünden ziyade. Hazret-i Resul, Allah'ın salât ve selâmı üzerine olsun, buyurdular: O gece Mirac'da Rabbu'l-âlemin huzurunda fakîrlik sûretini gördüm, aşk şarabından bir yudum içtim, dediler. Hazret-i Ali, Allah ondan razı olsun, buyurdular: Bu hâlde ben de arzu ettim. Hazret-i Resul, Allah'ın salât ve selâmı üzerine olsun, aşk şarabından bir yudum da bana verdiler, içtim, hâlsiz düştüm ve kendimden geçtim. Tekrar kendime geldiğimde, her ne Hazret-i (Peygamber)e gözükmüş ise, bana da aynı şekilde gözüktü. Resul-i Ekrem Hazretleri, Allah'ın salât ve selâmı üzerine olsun, buyurdular: Yâ Ali, fakirlik

makamında on makam, on nur (haslet), on yol ve on mevki vardır, (böylece) kırk mertebe vardır.”

Hoca Ahmed Yesevi, fakirlik makamının mertebelerini, Peygamberimizin bir hadisine dayanarak şöyle açıklamaktadır:

“O on makamın ilki kanaattır, nasıl ki Resul-i Ekrem Hazretleri, Allah’ın salât ve selâmı üzerine olsun, buyurdular; yani, kanaat hazinedir ki asla tükenmez. Ve ölüm vaktinde malın faydası yoktur, son bulur.

İkinci fakr makamı belâya tahammül etmektir.

Üçüncü fakr makamı (Tanrının) kulluğuna tutkunluktur.

Dördüncü fakr makamı azaptır, (Hazret-i Eyyub gibi) olmaktır.

Beşinci fakr makamı hayrettir.

Altıncı fakr makamı riyazettir.

Yedinci fakr makamı açlıktır.

Sekizinci fakr makamı mahvolmadır.

Dokuzuncu fakr makamı gönlü yaralı olmaktır.

Onuncu fakr makamı Hazret-i Rabbu’l-izzetliktir.

Ve on fakr nurunun ilki sıdk nurudur.

İkincisi sabır nurudur. Hazret-i Resul, Allah'ın salât ve selâmı üzerine olsun, buyurdular: Yani sabır, cennetin hazinelerindendir.

Üçüncüsü şükür nurudur.

Dördüncüsü fikir nurudur.

Beşincisi zikir nurudur.

Altıncısı namaz nurudur.

Yedincisi oruç nurudur.

Sekizincisi iman nurudur.

Dokuzuncusu sadaka nurudur.

Onuncusu temiz ruhluluk nurudur.

Ve on fakr yolunun ilki tevbedir.

İkincisi günahlardan vazgeçmektir.

Üçüncüsü kötü işlerden pişmanlıktır.

Dördüncüsü hayrettir.

Beşinci makam hakîrlik ve inlemedir.

Altıncısı Hak Taâlâ'dan yardım dilemektir.

Yedincisi kötü yollardan geri dönmektir (vazgeçmektir).

Sekizincisi Hüdâyi Taâlâ'nın zikri ile olmaktır.

Dokuzuncusu tefekkürdür.

Onuncusu fenâ (yok) olmaktır.

Ve on mevki vardır: Hikmet, adl, akl, hilm, hayat, izzet, ihsan, settarlık, emanet, teslim.

Şeyh Şihabü'd-din, Allah onun sırrını takdis etsin, dediler ki: Dervişlikte bu kırk şartı bilmek gerek. Öyle kişiye sûfi derler. Sultan Ahmed-i Kübrâ dediler ki: Yetmiş yıl yaşadım, kırk yıl seferde bulundum, yedi yıl hac kıldım, bin defa Kur'ân'ı hatmettim, yetmiş defa Resul-i Ekrem Hazretlerini, Allah'ın salât ve selâmı üzerine olsun, düşümde gördüm. Mübarek yüzlerine baktım, bu kırk makamı bana bildirdiler. Ben amel kılamadım, Vâcib-i Taâlâ Hazretlerine ulaşamadım. Şeyh Şihabü'd-din, Allah'ın rahmeti üzerine olsun, dediler ki bu kırk makamın onu şariat makamındadır ve onu tarikat makamındadır ve onu hakikat makamındadır ve onu mârifet makamındadır. Her sufi ve her derviş ve her fakîr bu kırk makamı bilmeseydi ve (bunlara göre) amel kılmıyorsa, sufilik, şeyhlik (veya) fakîrlik iddiasında bulunsa, yalan olur. Ve eğer sufiye dünyanın nimetini tamamen verseler, (onun) kâfirliğine işaret edilmiş olur. Ve eğer öbür dünya

nimetini ve cenneti tamamen verseler, (onun) mü'minliğine işaret edilmiş olur. (Sûfi) zahmet, sıkıntı ve belayı kendisine reva görmelidir. Eğer sofi halvette olsa, Hak Taâlâ'nın zikri ile olmalıdır. Ve eğer halk arasında olsa, şeriat emri ile iş yapmalıdır. Ve herhangi bir zaman güçsüz olsa, O'nun (Tanrı'nın) dergâhında sabretmelidir. Sufi zarurî miktarın dışında, helâl bile olsa, fazla yemekten kaçınmalıdır, tâ (ki) şübheye düşmesin. Ve eğer sofi dünya nimetini dilese, sûfi değildir. Ve eğer dua ve ağlama ile belâ ve zahmete katlansa, sofidir. Ve şeyhlik mücahede makamıdır. Ve dünya ehli yüksekliği diler ve öbür dünya ehli alçak (gönüllü) oluşu ve hakîrliği diler. Ve eğer sûfiye belâ gelse, âh vâh demez ve sabreder. Ve eğer sofinin nefsi nimet arzu etse, nefsinin arzusunu vermez. Ve eğer sûfi aç olsa, çıplak olsa, hoşnut olur ve sabırdan başka bir yolu seçmez; (bu ise) iyi bir alçak gönüllülük demektir.”

Hoca Ahmed Yesevi dervişlerine Kırk Makama uymalarını tavsiye etmektedir:

“Bu on makam (ki) şeraittedir ve on makam (ki) tarikattedir, teslimdir. Yani (sûfinin) başına belâ ve zahmet gelse, kendisini can ve gönülden teslime salar. Yine (sûfi) yemek ve içmeği halktan dilemesin. Ve kaba

dokumayı atlasdan üstün tutsun. Gündüz oruç, gece namazda olsun ve Kur'ân okumakta bulunsun. Nazm Gönlün, sonunda ölüm rahatlığı ile olsun, Kur'ân oku, tilâveti terk etme. Ve eğer (sûfi) yemek yese ve elbise giyse, niyeti ibadet olsun ve muhabbet ehlinden başkasını anmasın. Ve yine (sofi) ihlâsı ile olsun. Sûfi her gece nâfile namazı terk etmesin. Havf ve recâ içinde olsun. Ve eğer sûfi ibadetini halka gösteriş için yapsa, elli yıllık ibadetini bir zerre yiyeceğe satmış olur; (bu türlü hareket) Tanrı, aziz ve celil olsun, katında makbul sayılmaz. Ve yine sûfi yola doğruluk ile ayak koysun ve doğru konuşsun, zira gönül dile haber verir. Yine sofi nefsini yakıp yok etmelidir; dünyadan söz etmemelidir. Hak Taâlâ'yı anarak vaktini hoş geçirmelidir. Ve yine sûfi alçak gönüllü olsa, Hak Taâlâ'yı bulur. Eğer ateşe baksa, Hakk'ı görür ve eğer suya baksa, Hakk'ı görür ve eğer yukarı baksa, Hakk'ı görür ve eğer ileri baksa, Hakk'ı görür ve eğer otursa, Hakk'ı müşahede gözü ile görür ve yine sûfi ilme'l-yakîn, aynel-yakin makamını bulur. Ve eğer sır gözü ile yukarı baksa, arşı görür. Ve eğer aşağı baksa, tâ tahte's-serâ'ya kadar yedi kat zemini, (hatta) balık üstündeki deniz öküzünün sırtını görür ve (arada) hiç perde

olmaz. Ve eğer hakke'l-yakîn gözü ile baksa, mahlukat ve masnuattan geçip zâtından soru sorulması doğru olmayan (nasılsızlık ve sebepsizlik vasfını taşıyan) Hakk'ı görür ve mârifette bütün kevneyn âlemini görür, (bu ise) şeksiz ve şübhesiz tanımadır. Ve yine sûfi dünya ve ahrette onun himmetine sığınmaz, bütün cennetlerin nimetleri gözüne görünmez. Yine sûfi denilen (kişi) Hüdâ-yi Taâlâ'nın şevkinde su gibi olup eriyip akmalıdır, gönlünü Hakk'ın rızasına vermemelidir, çocuklarına ve malına gönül vermemelidir. Yine sûfi denilen (kişiyi) mezarında bulmazlar; (hatta) sıratı da, cennette de bulmazlar, Hazret-i Vâcib Taâlâ'nın yakınında bulurlar. Eğer sofi, ey Bâr-Hüdâyâ, bütün âsileri bana bağışla dese, Hak Taâlâ onun sözünü (isteğini) reddetmez. Ve yine sofi Hak Taâlâ'dan nidâ işitmeyince canını vermez, münker ve nekirden endişe etmez, kıyameti düşünmez, tâ Melik-i Gaffar'ı görmeyince hûri ve köşklere bakmaz. Yine sûfi o kimsedir ki her işten gönlü soğuk olmalı, nefis ve şehvetlerden arınmış olmalı, içi âfetlerden arınmış olmalı, davranışları temiz olmalı, içi pişkin, gözü (her) iki dünyaya kapalı, kafası aydınlanmış olmalı. Bu söylentiler seksen makam oldu. Ey derviş, her bir

makam bir peygamberin makamıdır. İlki Hazret-i Âdem, selâm ona olsun, sonuncusu Hazret-i Muhammed Mustafa'nın Allah'ın salât ve selâmı üzerine olsun, makamlarıdır.”

Şeyhlerin sultanı Hâce Ahmed-i Yesevî Hazretleri, Allah'ın rahmeti üzerine olsun, buyurdular ki (bir kimse) yetmiş edep ilmini bilmeyince, yetmiş makam yolunu aşıp gezmeyince, şeyhlik makamı iddiasında bulunsa, o derhal kâfir olur.

Hâce Ahmet Yesevi, fakirliğin önemini ve mertebelerini kitabının sonunda şöyle anlatmaktadır:

“Şeyh Serî-i Sakatî, Allah'ın rahmeti üzerine olsun, buyurdular: Fakr bir dağdır, bütün değerli maden ocaklarının mekânıdır. Şeyhu'l-meşayih, Allahu Taâlâ onun ruhunu takdis etsin, buyurdular: Fakr bir denizdir. O denizin sonu yok, onun sonunu Hazret-i Muhammed Mustafa'dan, Allah'ın salât ve selâmı üzerine olsun, başka kimsenin gördüğü yok. Seyyidü't-tâife Hazret-i Cüneyd-i Bağdadî buyurdular: Fakr bir tepedir. Seyyid Ahmed-i Kübrâ buyurdular: Fakr Hüdâ'nın nurudur; her kime o nurun ışığı değse, onun ışığından aşkın kemâlini bulur. Şeyh Ahmed buyurur: Fakr bir devlet tacıdır: Her kim (onu) başına koydu ise, iki cihanda sultan oldu.

Şeyh Şakîk-i Belhî, Allah'ın rahmeti üzerine olsun, fakr bir ateştir. Her kimin gönlüne düştü vücudu altın oldu. Şeyh Ahmed-i Câm buyurur: Fakr bir şaraptır; her kim ki bir yudum içti, tâ kıyamete kadar yüzü yerde (mest) oldu. Şeyh Kutbu'd-din Hayder buyurur: Fakr Allah'ın cezbesidir; her kime değse, iki cihanda muradı yerine gelir. Hâce Abdullah Hayder buyurur: Fakr ilâhî hidayettir; her kim ki (ona) yol buldu, ebedî sultanlık buldu. Şeyh Mansur-i Hallac buyurur: Fakr Hak Taâlâ'nın didarıdır; her kim ki gördü, görmedi. Lokman-i Serahsî buyurur: Fakr himmet doğanıdır; her kime kondu ise, o kişi arşa uçtu.

Şeyhlerin sözü ise şöyledir: Fakr Hak Taâlâ'nın vuslat bağında. Şeyhlerin sözü ise şöyledir: Fakr Hak Taâlâ'nın vuslat bağından bir ağaçtır. O ağacın budağı akıldır, kökleri hidayettir, meyvası hayır ve cömertliktir, gölgesi kanaattir, kokusu şevktir. Onun yaprağı her kime değdi (ise), iyi amel elde etti. Ve her kim meyvasından yedi (ise), ebedî hayat buldu. Ve eğer kokusu her kime ulaşırsa, mest ve hayran olur. Ve eğer (bir kişi) gölgesinde yer tutsa, hakikat güneşi ona vurur.

Ey derviş, fakrın altı âdâbı vardır: İlki iyi veya kötü söze sükût etmektir, (ikincisi) pîr huzurunda susmaktır, ve

pîr izni olmadan konuşmamaktır, (üçüncüsü) kimseyle dargın olmamaktır, (dördüncüsü) havas ve avamın (herkesin) hizmetini görmektir, (beşincisi) nefsi öldürmektir, (altıncısı) geçici istekleri terk etmektir.

Fakrdan temiz bir şey yoktur. Fakr gurbettir, aç olmaktır. Eğer insan aç olursa, temizliği ve zikri gitmez. Ver eğer tok olursa, fesatlar ortaya çıkar.

Fakr makamı sekizdir: İlki tevbedir, (ikincisi) ibadettir, (üçüncüsü) sevgidir, (dördüncüsü) sabırdır, (beşincisi) şükürdür, (altıncısı) rızadır, (yedincisi) zühhtür, (sekizincisi) ârifliktir. İlki Hazret-i Âdem'den, selâm ona olsun, kaldı; âbidlik Hazret-i İdrîs'ten, selâm ona olsun, kaldı; şükür ve sevgi Hazret-i İbrâhim'den, selâm ona olsun, kaldı; sabretme Hazret-i Eyyub'dan, selâm ona olsun, (kaldı); razılık Hazret-i Mûsâ'dan, selâm ona olsun kaldı; zâhidlik Hazret-i Îsâ'dan, selâm ona olsun, kaldı; âriflik Hazret-i Muhammed Mustafa'dan, Allah'ın salât ve selâmı üzerine olsun, kaldı.

Fakr mertebesi yedidir: Civanmertliktir, sipahîliktir, (garipliği), hırkadır, sabırdır, kanaattır, tevekküldür. Civanmertlik Hazret-i Ali'den kaldı; sipahîlik Hazret-i Süleyman'dan, selâm ona olsun, kaldı; gariplik Hazret-i Yahya'dan, selâm ona olsun, kaldı; kanaatlık Hazret-i

Muhammed Mustafa'dan, Allah'ın salât ve selâmı üzerine olsun, kaldı. Her derviş bu yedi dervişlik makamını bilmeseydi, veya bilip amel etmese, şeyh ve mürit almak ona haram olur. Ey derviş, bu Fakr-nâme'de her vasiyet ki yazıldı, Tanrı kelâmından, Peygamber'in hadislerinden ve icma-i ümmetden yazıldı. Her tâlip bu vasiyetlere göre amel edip doğru yol tutsa, dünya ve ukbayı (ahreti) kolaylıkla elde eder. Ve eğer amel etmese, son anında yerini görüp pişman olur ve ahret mahcubu olur.

Her derviş bu kırk makamı bilmeseydi ve amel etmese, onun şeyhliği şeytancadır. İlki melekût makamı, ikinci lâhût makamı, üçüncü nâsût makamı, dördüncü ceberût makamı (dır). Ceberût makamı şeriattir, melekût makamı tarikattir, lâhût makamı mârifettir, nâsût makamı hakikattir. Allah'ın fazlı ve sonsuz cömertliği sâyesinde Fakr-nâme tamamlandı."

Yorum ve Eleştirileriniz için: oryanmh@gmail.com

[Ana Sayfa](#)

[Yorumlar](#)